

Osmanlı'nın atlı
komandoları:

Akıncılar

Akıncı, öncüdür. Piyoniyedir, gönüllüdür, fedaidir, dalkılıç ve kelle koltuktadır. Yolu o açar ve o gösterir. Ardından ordu yürür. 14, 15 ve 16. asırlarda Balkanlar'ın fethi ve Rumeli'nde yeni bir Türk anayurdu oluşması, birinci derecede akıncının eseridir.

Yılmaz Öztuna

Osmanlı'nın dillere destan Akıncı Ocağı, devletin kuruluşunda ve yükselişinde, tımarlı sipahisi sınıfından sonra en büyük hizmeti gören ordu kuruluşudur. Yeniçeri toplam sayısının 3 bin olduğu **Fâtiht Sultan Mehmed'in** tahta geçişinde (1451), akıncı mevcudu 50 binin üzerinde idi.

Akıncı, akın yapan askerdir. **Akın**, düşman iline akmadır. Nasıl akılır? Atla... O halde akıncı, tıpkı tımarlı sipahisi ve kapıkulu sipahisi gibi bir atlı süvari sınıfıdır. Atsız akın olmaz. Süvari olmayan akıncı mevcut değildir.

Osmanlı Akıncısı, at binmeyi binlerce yıllık tecrübeden sonra öğrendi. Binlerce yıl önce dünyanın en iyi at koşumlarını, çizmelerini yapmış bir ırktan geliyordu. Pasifik ile Atlantik arasında daha bin yıl önce at koşturmuştu. Dünyanın hiç şüphesiz birinci süvarisi idi. Akıncı neslinin artık yok olduğu, 1789 tarihi gibi geç bir dönemde bile bir Almanya imparatorluk askerî jurnalinde "Av-

rupa'nın en âlâ süvarisi Osmanlı süvarisidir" ibaresi düşülmüştür (Cevdet Paşa, IV, 325). Varın 15. ve 16. asırlarda Osmanlı akıncısının nasıl at bindiği-

Merhum ressam Münif Fehim'in "Akıncılar" tablosu.

Rumeli'nin fatihleri

At, Türk'ün maddî gücünü gösteren senboldür. **Bozkurt'un** manevî gücünü gösteren millî senbol olması gibi... Bir millet, bir işi iyi yapmasını öyle kısa müddette öğrenememektedir. İsviçreli, saat yapmayı 500 yılda öğrenmiştir. Osmanlı akıncısı, sâhibzühür (birden ortaya çıkmış) değildir. Orta Asyalı süvarinin gerçek neslidir. Orta Asya'yı 13. asırda gezen bir Hristiyan rahibinin seyahat-nâmesinde, Türkler için düştüğü "**sanki atlarıyla doğmuşlardı**" tarihî cümlesi, Osmanlı akıncısı için de geçerlidir. 19. asrın 2. yarısındaki Çukurova Türkmeni'ne göre, en kutsal şeyler at ve silâh'dır, kadın üçüncü gelmektedir. **Refik Hâlid'in** "**Çete**" romanında anlattığı Millî Mücadele devri akıncısı, İzmir'e girmek için Afyon'dan itibaren atından inmeyen Türk süvarisi, akıncılar neslinin son çocuklarıdır.

Akıncı, öncüdür. Piyoniyedir, gönüllüdür, fedaidir, dalkılıç ve kelle koltuktadır. Yolu o açar ve o gösterir. Ardından ordu yürür. 14, 15 ve 16. asırlarda Balkanlar'ın fethi ve Rumeli'nde yeni bir Türk anayurdu oluşması, birinci derecede akıncının eseridir. Akıncılık ruh, inanç, iman, gönül meselesidir. Aynı zamanda bir **dünya görüşü** meselesidir. Bu hassalardan mahrum kişiden akıncı olmaz.

Akıncı beyleri ailelerinden **Şehsüvâroğulları'ndan** inen üstâdım **Yahyâ Kemâl**, şöyle ifade etmiştir:

*Dünyâya vedâ etdik-atıldık doludizgin
En son koşumuzdur bu asırlarla bilinsin
Lâkin kalacak doğduğumuz toprağa bizden
Simsek gibi bir hâtıra nal seslerimizden*

Tuna üzerinde akıncı beylerinin çoğunun ataları, **Osman Gazi'nin** kapı yoldaşlarıdır. Osmanlı'nın **mübârek** diye andığı, **deryâ** diye ululadığı Tuna'yı, **Gazi Alâeddin Ali Paşa** gibi hayatı boyunca 330 defa akın için güneyden kuzeye geçmiş akıncı beyleri vardır.

Onlar ova savaşçısıydı

Akıncı Ocağı, çağdaş ordulardaki **komando** sınıfının karışığıdır. Atlı ve hafif silâhlı bir komando... Hareket yeteneği olağanüstü yüksek... Görevi, düşman ülkesini taramak, düş-

manın maddî ve manevî gücünü vurma, orduya yol açmak, düşmanın Osmanlı sınırına sarkmasını önlemektir. Denizde aynı görevi, **Korsan** denen deniz akıncı sınıfı yürütmektedir. İspanyolca **gerilla'nın** yerine son asır Türkçesinde çok geçen **çete** tabiri, akıncı kavramını tamamiyle karşılamaz. Zira gerilla veya çete, daha çok dağda vuruşur. Osmanlı akıncısı ise dağ savaşı yapmaz. Ovada savaşır. Genellikle su yolunu, vadileri izleyerek yol alır. Dağ geçitlerinden geçer. Ancak dağa çıkmaz. Zira atla dağa çıkılmaz, katır gerekir; akıncı ise katır kullanmaz, katır dörtnal yapamaz. Zaten akıncının dağda işi yoktur, dağda üslenmez. Dağda düşmanın vurulacak askeri, ordu tesisleri, meskûn yerleri yoktur.

Osmanlı'nın Balkanlar'ı ve Orta Avrupa'daki ülkeleri fethi, geniş ölçüde akıncıların eseridir. Fethedilen ülkelerde **serhad** denen sınırları kollayan da geniş ölçüde bu ocaktır.

Akıncı beyi, bir komando tümgeneralidir. Bazılarına **beylerbeyi** (orgeneral) pâyesi ve bu rütbenin klasik Osmanlı dönemindeki ünvanı olan **paşa** titri verilmiştir. Gençliklerinde akıncı beyliği yapmış birkaç vezir (mareşal) de vardır. Akıncı beyleri arasında **sultan-zâde** denen Osmanlı prensleri de görülür. Dayıları padişah olan bu beyler arasında, şeref meydanında şehitlik mertebesine ulaşanlar mevcuttur. Osmanlı anlayışında, **soylu** sayılanların bu sınıfa alındığı görülür. Zira akıncı erleri bile, diğer sınıflara nazaran, olağanüstü yetkiyle donatılmıştır. Bu yetkiler, sıradan kişilere verilmaz. Akıncı beyleri ya **Malkoçoğlu**, ya **Mihaloğlu**, ya **Turhanoğlu**, ya **Paşayığitoğlu**, ya **Şehsüvâroğlu**, ya **Evrenosoğlu'dur**. Devletin kuruluşunda hizmet vermiş namlı Osmanlı askerî aristokrasisidir.

Akıncının imtiyazı, ona verilen ve tanınan ayrıcalıklar, görevini en iyi yapabilmesi içindir. Canını yüzlerce defa pervasızca ortaya koyabilmesinin sonucudur. Akıncılara **fedâî**, **dalkıç**, **serdengeçti**, **deli** gibi adlar verildiği de tarihî metinlerde görülür. Her kelimenin sözlük anlamı açıktır. Akıncılar, zengin adamlardır. Ganimet hisseleri büyüktür. Devletten

Sultan I. Murad'ın Kosova zaferinden (1389) sonra geniş akın hareketlerine girişilmiş, Hoca Firuz Bey kumandasındaki bir birlik de Vidin'i ele geçirmişti. (Tablo: Vidin Kalesi Savaşı-Askeri Müze).

maaş almamaları, ganimet hissesiyle geçinmeleri, akıncıları mağrur, müstağni bir askerî sınıf hâline getirmişti. Meslekten çekilince han, hamam, çift, çubuk sahibi olurlar. Ama çoğu genç yaşında şehâdet şerbetini içer.

Akıncıların özellikleri

Akıncılar, çoğunlukla Rumeli ve Batı Anadolu (Muğla'dan Balıkesir ve

Çanakkale'ye kadar) çocuklarıdır. Her akıncı adayı, beyine kendisini tanıtmak durumundadır. Bu bakımdan diğer ordu sınıflarına alınma şartlarına hiç benzemez. Kabul veya red, akıncı beyinin iradesindedir. Padişahın bile, bir kişiyi bir akıncı beyine tavsiye ettiğini gösterir tek belgeye rastlamadım. Tek kötü akıncı, akında birliğinin mahvına sebep olabilir. Hızla düşünüp karar verebilecek, kararını yıldırım hızıyla uygulayabilecek, komutanının "öl!" emrine gözünü kırpmayacak yapıda olması gerekir. Atına ve silâhlarına üstün şekilde hâkim olabilmesi lâzımdır. Çoğunluk babadan oğula mesleği sürdürülenlerden oluşur. Zira bir akıncıyı, ancak daha tecrübeli bir akıncı yetiştirebilir.

Akıncılar, birçok vergiden muaf kılınmıştır. Rumeli'nde bazıları muazzam toprak sahipleridir. Bazılarına devletin **tumar** verdiği görülür. Birçok akıncı beyinin nesli, günümüzde devam ediyor.

Akıncı, pratik şekilde mutla-

I. Murad döneminden itibaren Erdel'e (Transilvanya) yapılan akınlar Yıldırım Bayezid, II. Murad, Fatih ve II. Bayezid dönemlerinde de devam etti. Bu tabloda, akıncıların bir Erdel harekâtı tasvir ediliyor.

Osmanlılar'ın atlı komandolan akıncıların Belgrad kalesine hücumu.

ka birkaç, en az bir Balkan ve Avrupa dilini **Evliyâ Çelebi'nin** tabiriyle **İnce konuşmak**", yani telaffuz yanlış yapmamak mecburiyetindedir. Zira ocağın çok önemli ikinci görevi, **haber alma'dır**. Dîvân-ı Hümâyûn (Osmanlı imparatorluk bakanlar kurulu), istihbarat görevlerinde, akıncı ve korsan subaylarını kullanır. Bunları, Avrupalı kimliğinde Avrupa ülkelerine salar.

Akıncılar, musikiye ve şiire âşıktır. En güzel Rumeli türkülerini, akıncı türküleridir. İçlerinde öyleleri vardır ki, **İtrî** veya **Dede Efendi** o kompozisyon formunda daha başarılı olamazdı. Musikimizin anonim şâheserleridirler. Aynı zamanda akıncının, serhad insanının, ne kadar duygulu ve yüksek estetik çizgide bulunduğunu gösterirler.

Akıncı beylerinin sarayımı, büyük malikâneler içindeki konaklarında, atalardan kalma antika eşya arasında yüzlerce hizmetkâr hizmet eder. Beylerin şahıslarına bağlı muhafız birlikleri, yüzlerce muhteşem atın barındığı ahırları vardır. Bey konakları, şair, müzisyen, san'atkârlarla dolup taşar.

Düşman arazisinde harekât

Akıncı Ocağı, bilhassa Orta Avrupa hakkında, özellikle Almanya, Çekoslovakya, Polonya, İtalya gibi Osmanlı Türkiye'si ile sınırdaş ülkeler hakkında çok dakik ve taze bilgiye sahip olmaya mecburdu. Aksi takdirde akın, felâketle sonuçlanabilirdi. Akınlar, çok küçük atlı birliklerle yapılabildiği gibi, ordu büyüklüğünde, 40 bin süvariye bile erişebilen kuvvetlerle de

yapılıyordu. Büyük birlikler, düşman iline girdikleri zaman, parçalara ayrılıp yollarına devam ederler, belirli menzillerde her parça daha küçük parçalara ayrılarak at sürerdi. Sonra ayrılan birlikler, ayrıldıklarından başka menzillerde toplanarak, bütün hâlinde Osmanlı toprağına dönerlerdi. Akıncı bir-

Bir akıncı türküsü

*Evvel-bahar⁽¹⁾ yaz ayları gelende
Akar boz bulanık suyu Tuna'nın
Şakıyıp da bülbülleri ötene
Eser bâd-ı sabâ yeli Tuna'nın*

*Alaman Dağı'ndan⁽²⁾ gelip geçersin
Çok yiğidin müşkilini açarsın
Analar ağlatıp kanlar saçarsın
Söylemeye dili yokdur Tunanın*

*Hiç kimseler bilmez nerdedir başı⁽³⁾
Akitdım gözümden kan ilelen yaşı
Yahlarda⁽⁴⁾ eksik olmaz savaşı
Hendekleri dolu leşdir Tuna'nın*

*Cemre yere düşse sökülür buzu
Suya gark olmuşdur yeredir yüzü
Arzûlayıp gider Karadeniz'i
Adalara uğrar yolu Tuna'nın*

*Karac' Oğlan⁽⁵⁾ bunu böyle dedi mi
Gece gündüz akargider kademi
İner Belgrad, Varna yı, Vidin'i
Serhadlere uğrar yolu Tuna'nın.*

(1) İlk bahar

(2) Alaman Dağları denilince, Almanya'daki bütün dağlar anlaşılmaktadır. Fakat mutlak şekilde "Alaman Dağı", Türkler'in Kahlenberg tepesine verdikleri addır (483 metre). Viyana'nın kuzeybatısında, Tuna'nın batı kıyısına oldukça yakındır.

(3) Tuna'nın başı (kaynağı, kaynadığı yer), bugünkü Fransa sınırına 50 km. kadar (Alseca'tan) uzakta, Almanya'nın Karaorman bölgesindedir ve Ren nehrine mesafesi de bu kadardır.

(4) Nehir kıyısı

(5) Meşhur Karacaoğlan'dır. Kanunî devrinde yaşamış, aynı mahlasta meşhur bir akıncı saz şairidir.

liğine, kolordu büyüklüğünde olsa bile, istisnaları dışında top verilmezdi. Zira top, kullanmak için bir yerde durmayı gerektiren, akıncının hızını kesen bir silâhtı. Akıncı zaten kaleye, müstahkem mevkie, düşmanın muntazam ordusuna çatmaz, bunlardan kaçınırdı. Gerçi **Yavuz**, Çaldıran'da Rumeli'den getirdiği akıncı birliklerini kullandı (23 Ağustos 1514); fakat böyle istisnalar çok değildir. Mohaç'ta **Kânûnî** de akıncı tümenleri kullanmıştır. Çaldıran'da akıncı tümenlerinden birine **Malkoçoğlu Ali Bey**, diğerine kardeşi **Malkoçoğlu Tur-Afî Bey** komuta ediyordu. Safevî ordusuna pervasızca girdiler. 30 dakika arayla iki kardeş şehit düştü. İkincisinin de şehit düştüğünü gören başkomutan **Sultan Selim'in** ağladığı meşhurdur. İki kardeş, Osmanlı soyluluğunun kreması idiler. "**Tâcü't-Tevârîh**"te **Hoca Sâdeddin Efendi**, destansı bir ifadeyle anlatmıştır. Büyüklükleri **Ali Bey**, Yavuz'un ağabeyi **Sultan Korkut'un** kızı **Ferahşâd Sultan** ile evli idi. Bu iki kardeşin küçük kardeşleri **Hamza Bey** ise, daha alay beyi (komando albayı) iken 13 yıl önce, 1501'de şehit düşmüştü. Babaları **Malkoçoğlu Koca Balı Paşa**, 1498'de Varşova'ya girdiği için **Varşova Fâtihi** denen büyük akıncı beylerbeyisi idi, 1506'da Saraybosna'da cami yaptırmıştır. **Balı Paşa'nın** kardeşi **Dâmâd Yahyâ Paşa**, İkinci Bâyezîd'in damadı, veziri, **Yahyâ Paşa-zâdel**er denen çok ünlü akıncı beylerinin atası, Osmanlı devletinin Budin (Macaristan) eyalet beylerbeyileri (genel valileri) askerî dehâ sahibi akıncı komutanları **Balı Paşa** ile **Mehmed Paşa'nın** babasıdır. 1919'a kadar Medîne-i Münevver'e'yi savunan **Fahreddin Türkkan Paşa**, Yahyâ Paşa-zâdel'er'dendir.

Osman Gazi'nin mâruf yoldaşı **Gazi Mihâl Bey**'den indikleri için **Mihaloğulları** denen akıncı beyleri ailesinden **Gazi Alâeddin Ali Paşa** -ki akın maksadıyla Tuna'yı kuzeye doğru hayatı boyunca 330 defa geçmekle ünlüdür- Macaristan kralı Büyük **Matthias Corvinus'un** **Mehtâb Hamım** adını alan kızı ile Savoie (İtalya) hanedanından bir prensesi tutsak alıp onlarla evlenmişti. Bunlardan 5 oğlu oldu. 5 kardeşin hepsi, 1520-1568 arasındaki çeşitli akınlarda şehit düştüler; biri rahat döşeğinde ölmedi. **Alâeddin Ali Paşa'nın** kendisinden bir yıl önce 1506'da ölen kardeşi **Gazi İskender Paşa**, 1478 Ağusto-

sunda Venedik şehrini yakmakta ünlüdür, vezir pâyesi almıştır.

Haberalma faaliyeti

Akıncı ajanlar, Avrupa'da dolaştıktan sonra, yazılı ve sözlü raporlarını beylerine, beylerbeyilerine verirler, gereken bilgiler İstanbul'a iletilirdi. "Akıncılar dünyaca korkulan bir teşekkül" diyen Franz Babinger (Mehmed der Eroberer, 28), şunları yazıyor (s. 510): "Hayrete değer derecede iyi düzenlenmiş bir gizli hizmet şebekesinin kolları, Türk imparatorluğunun dışında dalbudak salmıştı. Bilhassa Fâtih Mehmed'in İtalya'daki ajan şebekesi, çeşitli İtalyan devletlerinin en yüksek çevrelerine sızmıştı."

İkinci Bâyezid devrinde (1481-1512), İskender adındaki Türk ajanının Fransa'ya dair raporu bugün elimizde arşiv malzemesi olarak mevcuttur ki, burada Fransa'nın mülki örgütlenmesi, ekonomik gücü, ordu ve donanması üzerine bilgiler, ülkedeki politik akımlara ve hurda ayrıntılara kadar anlatılır. Rapordaki İskender imzası, şüphesiz, çok iyi Fransızca bilen değerli bir akıncı subayına aittir ve rapor, padişaha sunulmak derecesinde önemli bulunmuş ve günümüze kalmıştır. Hindistan'daki Osmanlı haberalma şebekesi bile ünlüdür. Bir Cihan Devleti'nin başka türlü hayatını sürdürmesi mümkün değildir.

Osmanlı ajanları olan akıncı ve korsan subayları, gönderildikleri ülkelerde bazan yıllarca kalıyorlardı. Ülkenin dilini çok iyi konuşuyor, aynen o ülke halkı gibi yaşayabiliyorlardı. Tercihen keşiş, papaz, sofı bir burjuva veya tacir kimliğine bürünürlerdi. Çok zeki idiler. Bir akıncı ajanında başka ne gibi vasıflar aranarak seçtiklerini anlatan bir belge yoktur. Ancak Kalkaşendi, "Sübhü'l-A'sâ" adlı eserinde (c.I, s. 123-4), Mısır Türk Memlûk sultanlığında kullanılan ajanların vasıflarını bize bildiriyor. Tabii Memlûkler'de haberalma gerekliliği, Osmanlı'ya göre çok sınırlı idi, Osmanlı gibi Avrupa ile burun buruna değillerdi. Gene de Osmanlı'nın, bir ajandan, aynı yetenekleri beklediğini düşünebiliriz. Mısırlı büyük tarihçi, bir ajanın

Baskın, düşman ordusu içine dalma, kuşatmayı yarma, kuşatılan bir kaleyi daha önce düşürme gibi tehlikeli görevler yapan serdengeçti (solda) ve aslı "delil" olmakla beraber, halk arasında "deli" olarak anılan süvari (sağda).

şu vasıfları taşıması çözümünü bildiriyor: Mutlak bir sadakat, bütün davranışlarında samimiyet, zekâ, akıl, kurnazlık, hile ve düzen yeteneği, seyahat tecrübesi, gideceği ülkeyi iyi tanınması (daha önce bilmesi, bilmiyorsa bütün bilgileri edinerek oraya gitmesi), ülkenin dilini çok iyi konuşması, işkenceye tahammül, yakalandığı zaman hiç bir baskıda devletine ihanet etmeyecek direnme kabiliyeti...

İki ülkü: Cihad, Kızılalma

Akıncı, bu çok zor mesleğini, hem dinî, hem millî birer ideale (ülküye) dayanarak ve inanarak yürütüyordu. Dinî ideali şüphesiz cihad fikri idi. Cihad fikri ve imânî, Türkler'in yurd tutmalarına çok yardımcı olmuş bir idealdir. Akıncıyı, sınır ötesi yüzlerce kilometre ötelere akıtan güçlerden biridir.

Millî ideal de kuvvetlidir. Akıncılar, akın sırasında küçük kolları ayrıldıkları zaman, birbirlerine "Kızılalma'da buluşalım!" diyerek vedâ ederlerdi (Hammer, Fransızca trc, VI, 264, not 1). Kızılalma, Türk'ün erişilmez ülküsüdür. Bu ifade, akıncıların, birbirlerinden ayrıldıkları zaman, tekrar buluşma ihtimallerinin ne kadar zayıf olduğunun da delilidir. Bu sözü söyleyip, ana birliğinden ayrılan asker, dünyanın en yüksek millî kültür ve şuurunu almış askeridir. Daha mükemmel bir asker yetiştirmek, hiçbir akademinin haddi değildir. Her akademinin hedefi, zaten böyle bir asker yetiştirmekten ibarettir. Ve bir askerinin birliğinden ayrılırken bu vedâ sözünü söyleyebilmesi için, asırla-

kın, bir yılın istifâsından (arınmasından) geçmesi lâzımdır. Nevzuhur (yeni ortaya çıkmış) bir ordu mensubunun edeceği lâflardan değildir.

Bu cümleyi söyleyen akıncı, üstelik Kızıl Elma'nın neresi ve ne mene şey olduğunu bilmemektedir. Tarihçi olduğum halde, ben bile tastamam bilemiyorum. Viyana, Roma, hattâ Cennet-i Alâ'nın ta kendisi olduğu iddiaları vardır. İki bin yıldır Türk'ün sakladığı millî bir sırdır. Sırta erişebilmek için ne yapılacağı da malûm değildir. Belki bu sır erenlere açılmıştır. Şehitlerin belki hepsinin, belki bir kısmının sırta erişebildiklerini düşünüyorum. Şüphesiz olan taraf, bu sırta erişmek için milyonla Türk'ün kan akıtıp toprağa düşmüş olduğudur. Meriç'le Ağrı Dağı arasında Türkiye, Adriyatik'le Pasifik arasında Türklük, bu sırrın yüzü suyu hürmetine vardır.

Evliyâ Çelebi, biz yazarların hiç birimizin erişemediğimiz kalem kudretiyile, çok yakından tanıdığı akıncıları şöyle anlatır (V, 528-9): "Gaazîleri dâima kılıcı belinde, tufengi elinde adamlar olup, şeb rûz (gece gündüz) silâhları ile yatarlar. Hattâ gusl eder (yıkamır) iken ve namaz kılar iken bile âlât-ü silâhları yanlarında âmâde dururlar. Kuşakları ekseriyyâ zünnâr tâbîr eyledikleri kimbend kuşaktır... Bir esîr bulunca, onunla bağlarlar; bir kuyudan su çekseler, kuşağı ile çekerler. Nice gaazîler, esîr olduktan sonra, kuşağını kemend edip düşman kal'alarından firar etmişlerdir... Yol-

Türkler, Mohaç muharebesini yapmadan evvel, Mohaç sahrası önünde durdular, ne yapacaklarını düşündüler. Serhad akıncı beylerinin fikirlerini anlamak istediler. Çünkü, düşman memleketi hakkında en çok şey bilen onlardı.

Ordunun başkumandanı Kaanûnî Sultan Süleyman'dı. Sadrîzâmî İbrahim Paşa da orduda idi.

İbrahim Paşa, serhad beylerinden Hüsvrey Bey'i çağırdı, "Padîşah size danışmak istiyor" dedi. Hüsvrey Bey şu cevabı verdi:

"Biz, serhadde danışacağımız zaman, serhadin görmüş geçirmiş ihtiyarlarına danışırız. Ferman olunursa varup söyleşelim ve size cevap getirelim."

Bunun üzerine Sultan Süleyman, "Kimlere danışacaksınız, o adamları buraya getirin" dedi.

Hüsvrey Bey, durduğu tepe üzerinden, aşağıdaki bir adama seslendi:

"Tiz var; Koca Alay Beyi, Kara Osman, Mehmed Subaşı, Adil Toyca, Balaban Çeribaşı gelsünler. Padîşahımız danışmak istiyor."

Emri alan adam yerinden fırladı. Aradan çok geçmedi; bir de baktular, karşılına bir adam çıkageldi. Bu, Adil Toyca idi. Yaşlı, iri bir adam. Tolgasi başında, kepenegi atının terkinde. Sakalı yok, fakat pala bıyıkları tol-

gasının dışına fırlamış. Sanki, düşman bağrına saplanacak birer ok.

Hüsvrey Bey ona, "Gel Adil Toyca" dedi. Padîşahımız danışmak, yapılacak işi görüşmek istiyor."

Adil Toyca, derhal şu cevabı verdi:

"Artık bu yerde müşavere olur mu?.. Düşmanla dövüşmekten başka şey olur mu?.. Beni Koca Alay Beyi gönderdi. Düşman alayları görmüş, çarhamız (öncüler) elleşmeye başlamış. Gelin, sancacağınız dibinde bulunun. Alayları ağırlıklarından ayıngörün."

Sonra, atını tepti, alayına doğru dolu-dizgin savuşup gitti.

İşte, o zamanın akıncı beyleri, padîşaha karşı bile böyle davranırlardı. Düşmanı ezmekten, Türklüğü yüceltmekten başka bir şey düşünmezlerdi. İşleri güçleri, canlarını feda ederek memleketlerinin yüzünü ak etmek, düşmanlarını daima âciz görmek ve âciz hale getirmektir. Serhadlerde, Türk toprağının en fedakâr, en bahadır koruyucuları bunlardı. Orduya zaferi bunlar hazırlarlardı. En çetin kalelerin alınmasını bunlar kolaylaştırırlardı. Düşmanı mahvetmek için, onun kolunu ve kanadını ilk evvel onlar kırarlardı.

(Ahmed Refik, *Türk Akıncıları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1933).

daşlarını esâretten kurtarmak için her fedakârlığı yaparlar. Bir Alaman zâbiti 'Hây gidi Türkler hây, kendi adamlarını nice kurtarmaya gelirler; amma biz olsak, bizi kimse kurtarmayıp kürekde ölürüz' dedi."

Günümüze sarkan korku

En çok akın yapılan yerler Avusturya, Bavyera, Bohemya gibi Almanya imparatorluğu ülkeleri, Kuzeydoğu İtalya, Polonya'dır. Akıncılar, Beç (Vienna), Praha (Prag) gibi şehirleri avuçlarının içi gibi bilirler (Evliyâ, VII, 88). Batı Prusya'ya, Brandenburg'a, Berlin'e kadar gidenleri vardır (Evliyâ, VII, 92). Avrupa ve Balkan dilleri dışında, okumayı sevenler, Arapça ve Farsça da öğrenmişlerdir. Ocağı diri tutmak için akıncı oğulları yetmez, zira şehâdet mertebesini ihraz edenler çok olur. Aydın, Sığla (İzmir), Saruhan (Manisa), Mentеше (Muğla) taraflarının gözüpek Anadolu çocukları, Tunaboyu'na gelip akıncı ocağına girerler. (Evliyâ, VI, 276). Hıristiyan dillerini yalnız konuşmaz, okuyup yazarlar (Evliyâ Çelebi, VI, 442).

Akıncılardan korunmak için Avrupalılar, özel dualar okurlar. Bu akıncı duaları, Avrupa şiiirinde, ayrı bir tür oluşturur (M.Röhlişberger, *Türkei*, Bern 1959, s.128).

Akıncı, günümüze kadar Avrupalı'yı korkutmuştur. Akıncıyı unutmuşlardır. 1930 yılında Avusturya'da ağlayan çocukları "Sus, Türk geliyor!" diye susturmak âdeti sürüyordu (Yeni İstanbul gazetesi, no.717, 21.2.1951, s.5b sonları). Viyana'nın ün-

lü St.Stephan katedralinde, 1534 yılında, çan kulesinde Türk akıncılarının yaklaştığını görüp Almanya imparatorluğunun taht şehri halkına çanla bildirmek için bir memuriyet ihdas edilmiş, bu memuriyet ancak 1956 yılında Viyana belediye meclisinin "Artık bir Türk akını tehlikesi kalmadığı ve bu görevin lüzumu olmadığı" gerekçesine dayanılarak lağvedilmiştir. (Yeni Sabah, no.6.060, 9.1.1956, s.3b ortaları). Epey eğlenceli bir nottur, unutulmasın diye kaydediyorum. Türk Çanı denen pek çok Orta Avrupa şehir ve kasabasında bulunan bu âdet ve görevi, en son Viyana'nın ortadan kaldırdığını sanıyorum.

Ferhad Paşa ve Kasım Bey

Akıncılar başlarına, Orta Asya'daki ataları gibi, kızıl-börk giyiyorlardı (Kemâlpaşa-zâde, *Tevârîh-i Al-i Osman*, Ali Emîrî, no.31, v.95b). Kızıl

(al, kırmızı), Osmanoğulları'nın hane-dan rengi, oradan Türk bayrağının rengidir (sultan denen Osmanlı prensesleri, gelinliklerini bile kırmızı giyerlerdi). Bizzat akıncı subaylığından yetişme, sonradan maliyeye geçen ve Sokollu-zâdeler'den olan büyük tarihçi Peçevî İbrahim Efendi (Paşa), dayısı Ferhad Paşa'yı anlatırken, akıncıların, börklerinin üzerine kurt başı koyduklarını yazar. Artık bu büsbütün Orta Asya'dan getirilmiş bir millî senboldür. Ve İslâm öncesinden kalmış, iki bin küsur yıllık Türk millî senboldür. Akıncılar, kartal kanadı takınır, subaylar -çok değerli olan- kaplan ve leopar postu giyerlerdi.

Akınlarda büyük ganimet elde ediliirdi. Zaten ocağın gayesi, düşmanı iktisaden çökertip, muntazam Osmanlı ordusu için olgun meyve hâline getirmek veya Osmanlı'ya sataşmaktan alı-

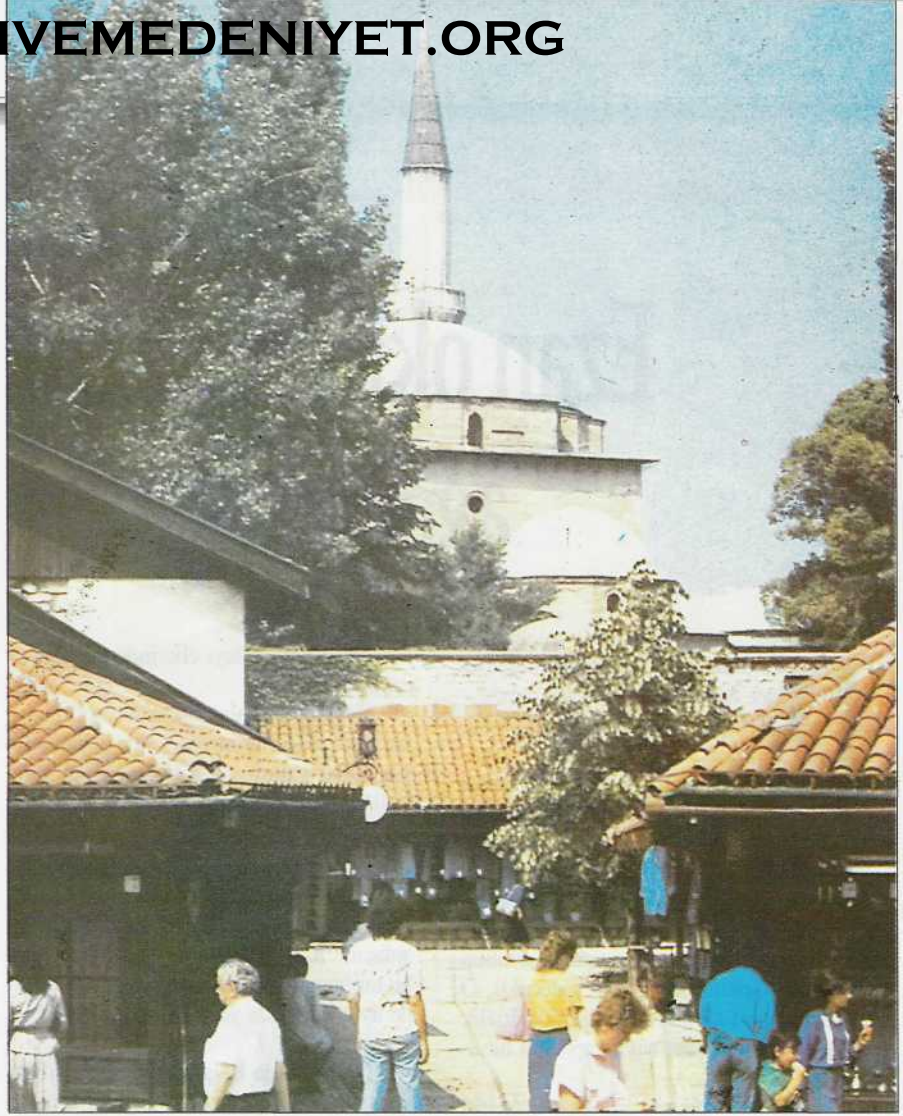
Üsküp'te Gazi İsa Bey tarafından yaptırılan İsa Bey Camii, 520 yıllık bir yapı.

koymaktı. Akıncı albaylığından ayrılıp imparatorluğun yüksek maliye bürokrasisine geçen, Macarcayı çok iyi konuşan, okuyan ve yazan, Macaristan'da sancak merkezimiz Peç'te doğduğu için **Peçevî** denen büyük tarihçimiz **İbrahim Efendi**, Budin'de (Budapeşte) şehid olan dayısı Bosna beylerbeyisi (eyalet valisi, akıncı orgenerali) **Ferhad Paşa'yı** anlatır: Paşa, Almanya hizmetinde bir Hırvat soylusunu tutsak alır. Soyluyu kurtarmak için ailesinden paşaya 30 bin altın gelir. Paşa, adamı salıverir. Paraya hiç dokunmaz. Tamamını, Bosna'nın Banyaluka şehrinde bir cami yaptırmak için harcar. Ölümünden önce kadı huzurunda 800 kölesini âzâd eder. Ölümünde daha 300 kölesi, vârislerine kalır. Sokollu-zâdel'er'den -Boşnak asıllı- olan paşamızın servetini artık tahayyül buyurun!

Akıncı beyi, padişah'tan veya serdardan, geri dönmeme emri bile alırdı. Böylesine bir meslekti. **Evliyâ Çelebî**, Viyana dışındaki Kasım Bey Şehitliği'ni, olaydan 136 yıl sonra, 1665'te ziyaret etmiştir (**Evliyâ Çelebî**, resmî Türk hey'etinde Viyana'ya gelmiştir). Olay şudur: 1529'da **Kaanûnî Sultan Süleyman**, Viyana'yı kuşattı. Sonbahar yağmurları başlayınca, bataklık araziden çok büyük ordusunu çekmeye başladı. Ordunun burnunun kanamadan Budin'e (Budapeşte) gelebilmesi için, **Kasım Bey**, akıncıları ile Almanya'nın altını üstüne getirdi ve verdiği zayıata aldırmadı. Binlerce akıncısı ile dönüşte Viyana önünde şehit düştü. Almanlar, 40 büyük çukurda 12.000 akıncının beyleri Kasımla beraber yattığı şehitliği, **Evliyâ Çelebî'ye** göstermişler ve akıncıların, gazi arkadaşları tarafından, silâhları ile beraber gömüldüğünü anlatmışlardır. Silâhı ile gömülmek İslâm'da yoktur. İslâm öncesi Türk geleneklerinden biridir.

Ocağın sönmesi

Akıncılar, daha **Yıldırım Bâyezid** zamanında (1389-1402) çok önemli bir askerî ocak (sınıf) hâlini aldı. Akıncılığın büyük dönemi 1595'e kadarki 125-130 yıldır. 27 Ekim 1595'te **Köprü Faciası** denen felâkette, akıncılar, kışın köprü çöküşü sonucu buzlu Tuna'ya döküldüler. Canlarından fazla sevdikleri akarsuda can verdiler. 16. asırda, sayıları bir ara 100 bine yaklaşan akıncılar, 17. asırda artık küçük bir süvari sınıfı idiler. 17. asır akıncıları, çap bakımından 15. ve 16. asır akıncıları ile kıyaslanamaz.

Kaanûnî Sultan Süleyman döneminde, Balkan fetihlerinde büyük yararlıklar gösteren ve iki defa Bosna Sancakbeyliği'ne getirilen Gazi Husrev Bey'in Saraybosna'daki camii ve türbesindeki sandukası.

maz. Ama 1683'e kadar daha epey önemli akın hareketine rastlanır. Bir veya birkaç akını anlatmak, konunun dışındadır.

17. asırda Kırım süvari ordusunun, akıncı ocağının fonksiyonlarını ifa etmeye çalıştığı görülür. Ancak Osmanlı düzeni ile değil, Cengiz düzeni ile savaşmışları için, eski stratejik ve taktik sonuçlar elde edilemez. 18. asırda, artık akıncı ocağının bahsetmek zordur. Ünlü akıncı ailelerinin beyleri, Rumeli'ndeki malikânelerinde, dedelerinin servetiyle yaşayan soylu bir tabaka oluşturmuşlardır. Bayındırlık eserleri yaparlar. Yoksullu kollarlar. İlmi, san'atı, musikiyi, ede-

biyatı himaye ederler. Fakat akın yapmazlar. Akın yapacak askerleri de yoktur. Başka bir dünya meydana gelmiştir. Ancak Türk süvarisi, yakın zamanlara kadar akıncı ruhunu muhafaza ettiğini birçok savaşta ve harekette isbat etmiştir.

1877'de filen Tuna'dan ve 1913'te Adriyatik'ten çekilince, akıncı beyleri nesli, Meriç sınırına gerilemiş Türkiye'nin bugünkü topraklarına akarlar. Onların çocukları şimdi İstanbul'da, Ankara'da yaşıyorlar. Bütün varlıkları, Rumeli'nde, düşman elinde kalmıştır.